דאס לעצטע מאהל

דערצעהלט לכבוד סיכות פון א פערבלאנדשעטען אידען

האט איז געווען, ווען איך בין דאס לעצטע מאהל אין מיין שטעדטשל געקומען און נקומען בין איך אהיים ניט דערפאר וואס איך האב זיך חלילה פערבעגקט גע־וואלט צוריקקעהרען זיך און, א ענטויש־טער, צוראבענער, נעהמען רשובה טהאן ווי פיעלע האבען דאן געטהאן. ניין איך בין נאך דאן ניט געווען ענטוישט. מיינע אידעאלען זיינען נאך דאן ניט געווען אויסגעלאשען געווארען. איך האב נאך אלץ געגלויבט אז די גאנצע וועלט איז מיינע, און אז איך דארף קעמפפען פאר איהר בעפרייאונג און האב דאן נאך שטארקער ווי אימער געהאסט די נהעטא, איהר שמוציגקייט, ענגשאפט און אבגע־שמאנענקייט. איך האב ניט געוואלט זיך צוריקקעהרען, איך האב נאך מיין קליין שטעדטעל וואס איז נאך אלץ גע־שטאנען ווי מיט הונדערטע יאהרען צו־ריק, פערגליווערט, ניט געבענקט, איך האב ניט געזעהען, ניט געוואלט זעהן, ווי הונדערטער אנדערע פון דער דאמאלס־דיגער אידישער יוגענד, דעם "דאמאנטי־שען הימעל", איך האב אלץ געשריען: פינסטערניש איז אומעטום, פינסטערניש, און עס דארף פערטריבען ווערען.

אבער דאן בין איך אין מיין שטער־טעל געקומען, ווייל, ווייל — (אפשר איז עס געווען אן אונפערצייהליכע שוואב־קייט פון מיין זייט!) איך האב גע־וואלט צוליעב טהאן מיין אלטען זיידען, דעם 80 יאהריגען אידען מיט דער גרוי־כער ווייסער באָרד, מיט די שטרענגע ברעמען און מיט דעם נאך ניט אין גאנצען אויסגעלאשענעם פייערעל אין די בלויע אויגען. איך האב ניט געקענט פערטראגען דאס רחמנות פון מיינע אלטע זיידע־באָ־בע, שוין צופיעל עלענד און צער האט גע וועהטן פון דעם זיידענס ברוועלע, וואס איך האב ערהאלטען פאר סוכות — און איך האב זיך איין מאל, דאס לעצטע, אונטערגעגעבען און בעשלאסען צו פאה־רען צום זיידען אויף סוכות.

אנגעקומען בין איך אין שטעדטעל צו ליכט בענשען. דעם זיידען האב איך אין הויז ניט געטראפען; ער איז געווען אין שוהל. די באָבע אליין איז געווען אין הויז. די אלטע גוטע מוטער מיינע האט מיך דערקענט נור אין קול און ווען איהר ערשטע פרייד איז אריבער, האט זי מורא האבענדיג צו פרעגען מיך, צו איך וועל געהן ראוונען און דערלאנגענדיג מיר עפעס אויף גיך איידער דער זיידע קומט אן, איבערצוכאפען, גענומען אויסרעדען פאר מיר איהר ביטער הארץ, און שטיל מיט צער אין איהר אלטער געבראָכענער שטימע מיך געפרעגט:

— זאג זוהנעניו, מיט וואס, מיט וואס האבען מיר זיך ביי דיר פערזינדיגט וואס דו ווילסט פון אונז ניט הערען, פאר־געסן דיין גוטען זיידען, דיין געטרייע באָבע, וואס האבען דיר פארביטען דיינע יונג געשטארבענע טאטע מאמע?

איך האב נאר ניט געקענט ענטפערען דער באָבען, אבוואהל דאס הארץ האט אזוי געקלעהמט אויסמיטלייד צו דיעזער אלטער פרוי, וואס האט פערבראכט איהר לאנגען לעבען נאָט, ווייסט פארוואס און צוליעב וועמען.

— אָבער זוהנעניו, האט מיך ווייי־טער געבעטען די באָבע, זאָלסט זיך ניט שפארען מיט'ן זיידען... ער איז — ;ערהר בייז אויף דיר — פערשטערט ניט חלילה דעם יום טוב.

וועסט דאך מסתמא געהן מיט אונז אין סוכה? האט די באָבע גענומען מיך אויף זיכער.

איך האב געקוקט אויף דער אלטער גו־טער און עלעגדער אידענע און געשמיי־כעלט. דאס האט געזאָלט זיין א סמן אז איך וועל זעהען ווי ווייט מעגליך ניט צו פערשטערען דעם יום טוב.

באלד האבען זיך דערהערט לייכטע טריט און א הייזעריג אונטערברומען. דער זיידע איז געקומען פון שוהל. ווען ער איז אריין אין דעם פארערשטען צימער, וואו איך און די באָבע זיינען געזעסען, האט ער מיך צוערשט ניט בעמערקט (מיר האט זיך נעדאכט אז ער מאכט זיך אזוי) און די באָבע האט איהם געפרעגט אָנזאָגען:

— אליהו, זעהסט ניט אונזער גאסט אויף יום טוב?

דער זיידע האט אויפגעהויבען דיא אויגען, אָנגעשטרענגט זיי, א לייכטען, ווי בעמערקבארען שמייכעל געטהאן, דערנאך אָנגערוקט די ברעמען, צוגעגאנ־גען צו מיר און מיר קאלט דערלאנגט דיא האנד. ניט צוקרשט זיך מיט מיר.

דעם זיידענס קאלטע אויפנאהמע האט מיך אביסעל איבעראשט און איך האב זיך געגומען פיהלען אין דער הויז וואו איך בין אויסגעוואקסען און מיין פריהע יוגענד פערבראכט, ווי א פרעמדער ווי אן אורח.

דער זיידע איז זיך אוועק אין קיך וואו שען. די באָבע איז איהם נאָכגעגאנגען און איך האב געהערט ווי זי האט איהם ווענען עפעס געבעטען. דעם זיידען'ס קול האב איך ניט געהערט. אפנים דער זיידע האט געשוויגען.

מען האט געראפט געהן אין סוכה קידוש מאכען. ווען די באָבע האט שוין געהאט אלעס דערלאנגט און ווען דער זיידע איז שוין געווען גרייט, מיט'ן גראָ־בען סדור אונטערען אָרעם און מיט דעם וויין און בעכער אין דער האנד, ארויס־צוגעהן אין סוכה, האט ער זיך געווענדעט צו מיר, ניט אויפלויבענדיג די אויגען:

— דו וועסט — עס— זיצען אין הויז?....

דאס האט געזאָלט זיין א בעליידיגונג פיר מיר, און איך האב געענטפערט: ,יין, עס איז היינט אבענד אנגענעהם צו עסען אין סוכה!

מיר זיינען אריין אין סוכה. דער זיידע האט זיך געגומען גרייטען צום קידוש. טרויעריג האט דאס מאָהל גע־קלונגען דעם זיידען'ס שטימע, ניט דאס וואס אמאָהל.

ביים טיש האט דער זיידע צוערשט אויסגעמיערען צו רייזען. נאָר א פאָאר טרוקענע פראגען און ניט מעהר. ער האט אפנים ניט געוואָלט אָנטהאָן קיין ענמת נפש דער באָבען. אָבער איינמאָהל ווען די באָבע איז אריין אין הויז נאָך א מאכל האט דער זיידע, פריהער עפעס פארדעכ־טיג ארומקוקענדיג זיך געוווענדעט צו מיר:

—פארגעסען דעם זיידען? האָ? האט ער אָנשפארענדיג דעם קאָפּ אויף אין האנד געפרעגט און יין שטימע האט געציטערט.

איך האב גענטפערט:

— ניין, דעם גוטען, ליעבען זיידען האב איך ניט פערגעסען — נאָר —

— נאָר וואס דען? האט דער זיידע א פרעג געטהאן.

(פארטזעצונג אויף פיידוש 6.)

אויף מיין רייזע

— פון —

אב. גאלדבערג

איין שעהנעם פריהמארגען בין איך מיר אזוי געזעסען ביי מיין שרייב־טיש אין רעדאקציע מיט'ן פען אין האנד און צוגע־גרייט שטאָף פאר מיין צייטונג, איז צו מיר אונטערגעגאנגען דער מענעדזשער, ארויפגעלעגט זיין האנד אויף מיין אקסעל און א מאך געטהון:

— הער רעדאקטאָר! שטער איך? ...

האָב אויסגעדרעהט דעם קאָפּ:

איהר גאָר? ווי העפליך! וואס נייעס?

— עס זיינען אָנגעקומען פיעלע איינלאדונגען פון פיעלע שטעט: מען וויל אייך הערען רעדען, זייט איהר גרייט צו פאָהרען?

— הנני! האָב איך דעם מענעדזשער געענטפערט און צוגעגעבען — די וועלט דרעהט זיך, אָבער דאס בענקעל שטעהט אויף איין אָרט. ווען מען זיצט אויף איין פלאץ ווערט מען פערראָסטעט. עס וויל זיך א פאָהר טהון. נייע פלעצער, נייע מענשען, נייע איינדריקע. איך פאָהר. געווים פאָהר איך.

דער מענעדזשער איז צוגעגאנגען צו דער שאפע, פון דאָרט ארויסגענומען א נאָטיץ־בוך און מיר עס דערלאנגט מיט די ווערטער:

— עס וועט אייך צוגיץ קומען. נייע ערטער נייע מענשען און נייע איינדריקען — זאָלען מיר אויך הנאה האָבען.

איך האָב זיך בעדאנקט און פערשפּראָכען מיין רייזע צו בעשרייבען.

האָב מיין פערשפּרעכען געהאלטען. נאָך יעדער גרויסער שטאָט, וואס איך האָב בעזוכט, האָב איך מיינע איינדריקען איבער דער שטאָדט אויף דעם פאפיער אָנגעוואָרפען.

די נאָכקומענדע ארטיקלען זיינען דער פועל יוצא פון מיין פערזוך.

.1

פילאדעלפיע.

די „שלעפערינע שטאָדט" ווי מען רופט אין ענגליש פילאדעלפיע, איז היינט שוין מעהר ניט אזוי שלעפערינ ווי זי איז געווען. פילאדעלפיע שלאָפט אמאָהל אונטער, אין דעם איז זי אָבער קיין אויסנאמע ניט. דאָס טרעפט אויך מיט אנדערע שטעדט. עס איז א מין דורכנאנג, רחמנא צלן. נעהמט א שטאָדט און ווערט איינשלאָפען פאר א שטיקעל צייט. שלאָפט ביז זי כאפּט זיך אויף און איז ווייטער טהעטיג און ווערט נאָכ־אמאָל איינשלאָפען, ביז עפעס נייעס, אינטערעסאנטעס קומט פאָר און די שטאָדט כאפּט זיך ווידער אויף, וחוזר חלילה.

מיט פילאדעלפיא טרעפט אויך דאָס־זעלבע, אָבער ניט מעהר. וואס איך מיין צו זאָגען איז דאָס, אז אויב פילאדעלפיא שלאָפט אמאָל אונטער, און אויב אפילו אמאָל טרעפט, עס זאָל זיך ניט טרעפען, אז זי בראָפּעט אויס'ן קול, פערדינט זי דאָך ניט אלץ דעם נאָמען „שלעפערינע" שטאָדט, ווייל דאָס ווארט שלעפערינג בעדייטעט, אז דער צושטאנד איז א כראָנישער, אז זי האָט אזא מין ארגאנישען חסרון, ניט פאר קיין שום אידישער קהלה געדאכט, און דאָס איז ניט אמת. אויב דאָס איז אפילו געווען ריכטיג אמאָל, איז עס זיכער ניט מעהר היינט.

פילאדעלפיא איז איצט א גאנץ לעבעדיגע שטאָדט. פילאָ־דעלפיער קאָרס אויף וועלכע מען האָט זיך געקלאָגט אז זיי שלע־פען זיך ווי אָקסען, האָבען אָנגעהויבען זיך אונטערוויילען, לוי־פען שנעל, אָהן אן אטהעם און עס איז מעהר ניט קיין נייעס, אז א קאָנדוקטאָר זאָל דאָרט אויפשרייען „סטעפּ ליווילי" טאקי נאָר ווי אין דער צוטומעלטער ניו יאָרק.

פילאדעלפיא האָט עפעס אפילו אזוינס וואס ניו יאָרק פערמאנט ניט: איך מיין די „דזשיטני" — א בעטש אז ניו־יאָרקער ווייסען נאָר מיט וואס מען עסט עס. יע, פילאדעלפיא געהט אין דעם פרט איבער ניו יאָרק.

וואס איז דאָס דזשיטני? דזשיטני מיינט, אז אן ארימאן קען אויף האָבען א געלעגענהייט פאָהרען אויף אן אָטאָמאָביל, ניט ווי ביז איצט וואס דער אטאָמאָביל איז געווען דער תענוג בלויז פון די רייכע, און פוסטעפאסניקעס, און ארימע האָבען קיין הנאה דערפון ניט געקענט האָבען, סיידען זיי האָבען גע־האט א לויה.

אין פילאדעלפיא קענט איהר איצט פאר א ניקעל פאָהרען אויף אן אָטאָמאָביל, אויסגעשטרעקט ווי א פריץ, אויב אויף גליקט אָפּ און איהר זייט דער איינציגער פאר־ריין, אדער צו־נייגעדריקט אביסעל, ווען אנדערע קבצנים ווילען אויך הנאה האָבען פון דעם תענוג.

אין פילאדעלפיא רעדט מען אויך מיט גרויס אפּעטיט וועגען טשארלעס טשאפּלין. טשארלעס טשאפּלין איז דער גע־שפּרעך פון טאָג. יונגע ווייבלעך ווי אלטע אידענעס, אלרייט־ניקעס ווי ארבייטער און קינדער — אלע וואלטען ניט אוועקגע־געבען א זאך באָרשט פאר דעם טייערען טשארלי ווא סבעווייזט אזעלכע „פאָני טריקס" אויף דעם ליילאך און אין גאנצען פאר א ניקעל.

אבי מען זאָגט, אז עס איז ניטאָ קיין איינינקייט ביי אידען. ס'איז געווענדעט ווענען וואס. ווען מ'דארף למשל אויף א אידי־שער ארבייטער, קאָנפערענץ פראָטעסטירען קעגען די פאָגראָמען וואס די אסנע וועלמאָזשע'ס מאכען אויף אידען, דאן געפינען זיך אידישע סאָציאָליסטען, וואס כאָטש אין אלע אנדערע ענינים האָבען זיי יגט קיין געמיינשאפטליכעס מיט זייערע זיי־דעס, דאָך אין דעם פרט פון מהיפות זיינען זיי זייערע געטרייע אייניקלאך און זיינען גרייט צו בענוצען דעם גאנצען פארלאמענ־טארישען שלחן־ערוך מיט דעם חריפות פון שארפע גמרא קעפּ־לעך, כאָטש זיי קענען קוים א שייטעל עברי, אום נור ניט צו דער־לאָזען, אז מען זאָל פראָטעסטירען אויף דעם פערנאָסענעם אידי־שען בלוט. און דער סוף איז אז עס לאָזט זיך אויס מיט א שפּאלטונג. אָבער ארום טשארלי טשאפּלין זייענען אלע פעראיי־גיגט. נור איך האָב זיך פערדעט אן א זייט.

וואס איך האָב געוואָלט זאָגען איז דאָס, אז פילאדעלפיא איז אין אלע פרטים עהנליך צו ניו יאָרק, פערשטעהט זיך, אז דאָ קומט אלץ פאר אויף א קלענערען מאסשטאב, אָבער זי האלט נאָך.

פילאדעלפיא פערמאָנט איצט א אידישע ציטונגס נאס, כביכול, ווי די מפורסם'ריגע נאָס איסט בראדוויי. אלע ניו יאָרקער צייטונגען האָבען אין יענער נאס זייערע „אפיסעס", אין וועלכע מען טהוט ביזנעס און מען טרייבט פאָליטיק, פון וועלכער עס קומען ארויס אלערליי פאָטשטען און וואו עס קאָבען זיך אויס אלע שטאָדטישע כלל־זאָבען. פילאדעלפיא פערמאָנט אויך אן איינענע טענליכע ציטונג, וואס סהאָט געהאלפען אריינ־ברענגען פיעל לעבען אין שטאָדט.

(פארטזעצונג אויף פיידוש 3.)

ה. יאַנאווער — פאן מיין 6886
א. ראזענפעלד — פאן קאָלערוש 5089

זיינען די

טאראנטא קאהל קאמפאני

91 קינגס סטריט — פאן אפיס עדלייך 2029

פערקויפען. נור

Elias Rogers Co's Anthracite

יעדער לאט, קוילען אדער האלץ, ווארם דעליווערט מיט ראדזשעס טיקעטס. פיר קוואליטי און וואג גאראנטירט.

האט איהר שוין בעזוכט דעם נייעם

דייניינג רום אונד רעסטאוראנט

נאָ. 192 ספּאדיינא הזודיין, (נייער פוון)

עס איז פיר אייער אייגענעם בענעפיט

דאס שיהנסטע פלייז אין אמאמעריישען פיר ליידיס און דזשענטעלמען. גוטע געשמאקפאלע כשר'ע שפּייזען און גוטע בעהאנדלונג גאראנטירט.

גרינבלאט, 192 ספּאדיינא עזזעניו, (נעבען גוביער פחיבי ספּריט)

פעדלערס און סטאר קיפּערס

די בעסטע סגולה אנצוהאלטען פאסטימערס און צו מאכען געלד איז צו קויר־פען דריי־נורס, דייגקאוטס, פענסי נורס, דזשולעריס און נאוועלטיס ביי קאפּלאן און קו.

האלסייליר און דזשאבער 229 קווין סטריט וועסט טאראנטא, דער באר וואוסטער האלסייל פלאטץ וואו מיעל פערלער זענען באריינס געווארען. דזשאב לאטס זענען שטענדיג דא. ארדערס פינקטליך אטענדעט.

קאפּלאן און קו. דזשאבער 229 קווין סט. וו. טאראנטא אנט. טעלעפאָן עדלייד 3772.

אויטאמאביל אויטאמאביל

חתונות, פיקניקס און

פיונעראלס.

פוירסט קלעסס טורינג קארס, פאר 7 פאסאזשירען צו פערדינגען. $1.50 א שטונדע אדער ביים דזשאב. צופריעדענהייט גאראנטירט.

69 סענט פעטריק סטריט, מר. בלום טעלעפאָן קאָלעדזש 6998.

עסט פרישע עסען און לעבט לאנג

מיר קייטערען פאר באנקעטען, חתונות א. א. וו. מיר פערזארגען אויך דעם מאן מיט עסען ווען די פאטיליע איז אין קאנטרי.

עסט אין א ריינעם רעסטאראנט. אלעס שעהן, פריש, גוט געשמאק זויבער און — דוקא ביליג.

אבער'ס כשר רעסטאראנט

168 קווין סטריט וועסט, טעלעפאָן עדלייד 1960

מ. העלער

176½ קווין סט. וועסט טאראנטא

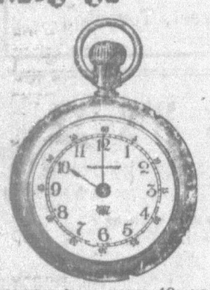

נייעס פאר אידען!

איין אידישע סטאר פאר אידען

מיר מאכען אלערליי דזשולעריי גלייך אויף'ן פלאץ. חתונה ריגגען געמאכט ווייל איהר ווארט. מיר פיקסען אלערליי דזשו־לעריי באר דעם בילינגסטען פרייז.

14 קערעט חתונה ריגגען 80 סענט א פענייווייס. 18 קערעט חתונה ריגגען $1.00 א פענייווייס.

וואטשעס געקלינט גוט אין גאראנטירט, 40 סענט. מיין ספּרינגס 40 סענט, הייר־ספּרינג 40 סענט, דזשאלס 40 סענט, טעפּס 50 ס מיר מאכען אייערע אלטע דזשולעריס ווי ניי פיר א קליינעם פרייז. אלערליי ברילען ריכטיג געפּאסט צו אייערע אויגען 98 סענט מיר גיבען אויך ראיעלע סחורה פאר דעם בילינגסטען פרייז.

וויכטיגע נייעס פאר אלע אידען פון דער וועסט ענד.

די בעסטע וויינען און ליקער

מיר זייגען אין דער רעכטער האנד פון דער אידישער געגענד. מיר ישתדל אין דיא ביזנעס און מיר האבען די בעסטע קענדער און אינפארמירטע קאנזומערס אונד ברענדיס צו די בילינגסטע פרייזען.

א ספּעשעל דיסקאונט פאר חתונות, פארטיעס און זו וויישער.

מיר גאראנטירען פולע צופריעדענהייט.

פערגעסט ניט אז דאס אלעס האט איהר

301 סענט פעטריק סטריט

א. פעטערסאן, פראפ. טעלעפאָן קאָלעדזש 84

דעם זשורנאלס פאסט קאסטען

מיר קומען ענדליך נאָך די פיעלע ביטעס פון אונזערע לעזער, וועל כע האבען פון אונז פערלאנגט, מיר זאָלען איינפיהרען אן אב־טהיילונג, וואו עס זאָל געענטפערט ווערען אויף פערשיעדענע פראגען

וועלען מיר אונטער'ן נאמען "דעם זשורנאלס פאסטקארטען" ענט־פערען אויף פאָלגענדע פראגען:

1) אידישע
2) אלגעמיינע
3) פראגען וועגען געזעץ, געענטפערט פון א בעקאנטען היגען לאיער.
4) מעדיצינישע אנפראגען, געענטפערט פון א פראטיגענטען היגען אידישען דאקטאר.

אלע פראגען מוזען זיין געשריעבען ריין און דייטליך און אויף איין זייט פאפיער.

"נעמאכט אין קענעדע"

די איינציגע טשילל־פרוף ביערען

ריין ביער איז א נאטירליכער פליסיגער מאכל פאר מענשען, אויף אזוי פיעל ווי ער פראדוצירט פונקט געגוג צוגעגעבענע קראפט צו מאכען זיין ארבייט לייכטער און דארום מעהר אנגענעהם.

ציפיעל אויער טויג ניט — איין פלעשעל איז גלייך, בנוגע שטארקייט, צו א האלבען לעבעל ברויט, און עס איז גאנץ בענוג פאר איין מאלצייט.

קאסגרייוום

מילד (טשילל־פרוף)

פייל איל

— דאס אידעאלע ביער פאר דער היים

אזוי רייך אין קוואליטעט זיי רייך אין פרוינד.

צו פערקויפען אין אלע האטעלען און הענדלער.

צענאָסען אין די פלעש ער בלויז אין דער ברויערי

שוין א האלבער יאהרהונדערט ווי דאס קאסגרייוום לייבעל האט בעדייטעט דאס בעסטע אין האפּפען און אין מאלץ משקאות.